

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Казенні підприємства в економіці України”

Студента 3 курсу ПР - 31 групи

Галузь знань 0304 «Право»

Напрямок підготовки 6.030401

«Правознавство»

Стець В.А.

Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Правове регулювання підприємств в Україні.....	5
2. Підприємство, його правовий статус та порядок утворення.....	12
3. Класифікація підприємств за організаційно-правовою формою.....	19
4. Особливості казенного підприємства.....	30
5. Вибір виду підприємств за організаційно-правовою формою в Україні: реалії сьогодення.....	36
Висновки.....	40
Список використаних джерел.....	44

ВСТУП

Діяльність сучасних вітчизняних підприємств має ряд особливостей, які пов'язані з неузгодженістю рішень на державному рівні, нестабільністю законодавчої бази, високим рівнем податків, "втечею" кваліфікованих кадрів. Такі негативні моменти спричиняють низький рівень іноземного інвестування в економіку України, обертання значної маси грошових коштів поза банками, "перелив" капіталів зі сфери виробництва у сферу торгового бізнесу через відсутність стимулів і пільг для вітчизняних товаровиробників і т. д.

Усунення таких негативних явищ дало б можливість покращити роботу вітчизняних підприємств, створити умови для стабілізації їх власного становища та для наповнення бюджету держави.

Актуальність теми роботи зумовлена нестабільним розвитком української економіки та обов'язком держави підтримати процес стабілізації правового поля в умовах глобальної економічної кризи і загострення конкурентної боротьби на міжнародних ринках.

Метою роботи є вивчення організаційно-правових форм підприємств в Україні.

Основними завданнями роботи є:

- охарактеризувати суть та місце підприємства серед суб'єктів господарювання;
- опрацювати особливості правового регулювання підприємств в Україні;
- розглянути правовий статус підприємства та порядок його утворення;
- вивчити організаційно-правові форми підприємств;
- здійснити класифікацію підприємств за організаційно-правовою формою;
- охарактеризувати окремі види підприємств;

- проаналізувати реалії сьогодення щодо ефективності вибору виду підприємств за організаційно-правовою формою в Україні.

Об'єктом роботи є казенне підприємство.

Предметом роботи є економіко-правові відносини в процесі вивчення організаційно-правових форм підприємств в умовах трансформації української економіки.

Теоретична і інформаційна база – підручники, періодичні видання, дані інших джерел.

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Державне регулювання підприємств ставить за мету досягнення найбільш ефективного їх розвитку.

Розрізняють принципи і методи державного регулювання підприємств.

Принципи — мінімальне пряме втручання держави в економічні процеси та здійснення опосередкованого впливу на підприємства через використання ефективних важелів та нормативів[20,с.22].

До методів державного регулювання підприємств відносять фінансово-економічні, правові та адміністративні.

Основними формами (засобами) державного регулювання підприємств є належна фінансова і кредитна політика (державний бюджет), національні цільові фонди, державний, банківський і комерційний кредити, відлагоджена податкова система[20,с.22].

Правове регулювання підприємств — це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки підприємств. Необхідний у цьому разі примус забезпечується розвитком громадської свідомості та силою державної влади. Водночас юридичні норми мають бути зрозумілими людям, належно обґрунтованими, системно організованими і придатними для практичної реалізації.

Правове регулювання підприємств має свій предмет, оскільки пов'язане з юридичним визначенням засобів, інструментів і процедур реалізації державної влади.

Предметом правового регулювання підприємств є:
відносини між державою (державними органами) і підприємствами;
відносини між підприємствами (виробник — посередник, замовник — підрядчик, боржник — кредитор, власник — орендар і т. ін.).

Стрижнем правового регулювання є розробка та юридичне закріплення норм (правил) поведінки підприємств. Якість правового регулювання

залежить від того, як законодавчі органи формують юридичні норми. Основними вимогами до різних форм правового регулювання є: своєчасність, стабільність, повнота, внутрішня узгодженість.

Основними формами правового регулювання підприємств в Україні є: Конституція України, кодекси та закони України; укази й розпорядження Президента України; постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти центральних органів (міністерств, відомств); нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Правове регулювання підприємств забезпечують шляхом прийняття кодексів, законів та інших законодавчих актів. Крім того, правові методи регламентовані Указами Президента, нормативними актами уряду (декретами, постановами). Вони також передбачають вироблення механізму їх реалізації і контролю. Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт та зміст регулювання, відповідальність юридичних і фізичних осіб за їх невиконання. Закони виконують функцію довготермінового правового регулювання, а укази, нормативні акти - короткотермінового, оперативного.

Зміни і доповнення до законів вносять відповідними законодавчими актами, постановами Верховної Ради України, постановами і декретами Кабінету Міністрів.

Отже, законодавчою базою правового регулювання підприємств в Україні є Конституція України (забезпечує недоторканість власності на найвищому законодавчому рівні)[1], Господарський кодекс України[3], Цивільний кодекс України[5], Податковий кодекс України (регулює оподаткування підприємств)[4], Бюджетний кодекс України (регулює деякі аспекти фінансового регулювання діяльності підприємств)[2], щорічними Законами України «Про Державний бюджет України», Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 року.

Величезною проблемою правового та фінансового регулювання є неузгодженість і постійні зміни українського законодавства.

Наприклад, особливості правового регулювання статусу підприємств в Україні у відповідних нормах Господарського кодексу України (ст.62-72) та Цивільного кодексу України (ст.191) по різному підходять як до визначення поняття підприємств, так і до їх видів[11,с.57].

Також постійно змінюється податкова політика. Наприклад, у Податковому кодексі прописано, що у 2014 році ставка податку на додану вартість (ПДВ) має знизитися з 20% до 17%, а ставка податку на прибуток - з 19% до 16%[4,с.351].

Проте, Законом України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» зниження ставок податків скасовано[7].

Отже, держава порушила пункт 4.1.9 статті 4 Податкового кодексу України, у якому йдеться про те, що будь – які зміни до ставок податків Верховна Рада України може вносити лише за шість місяців до початку нового бюджетного року і вступати в дію вони повинні лише з початком нового бюджетного року[29,с.9]. Це принцип стабільності податкового законодавства[4,с.5].

Підсумком стало порушення норм Податкового кодексу України, підтвердження того, що держава може вводити зміни у законодавство будь-коли і, як наслідок, зниження інвестиційної привабливості України, погіршення ділового клімату та збитки підприємств у розмірі щонайменше 25 мільярдів гривень. Звідси – фінансові плани підприємств на 2014 рік зруйновані, відбувається вимивання обігових коштів у суб'єктів господарювання, неможливість залучити кредитні ресурси та проблеми з обслуговуванням вже залучених кредитів підприємствами та обслуговування депозитів фінансово-кредитними установами[29,с.9].

Українська податкова система однією із найскладніших у світі. В рейтингу податкових систем, складеному Світовим банком спільно із компанією PriceWaterhouseCoopers, Україна зайняла передостаннє місце серед 177 країн. В Україні 99 податків та податкових платежів (таблиця 1).

Таблиця 1.

Кількість податків в Україні[30]

Показник	Кількість податків
На оплату праці	60
На прибуток	6
Інших	33
Разом	99

Сума податків у нашій державі також величезна (таблицям 2)

Таблиця 2.

Сума податків, % від доходу[30]

Показник	Сума податків, % від доходу
На оплату праці	43,4
На прибуток	12,2
Інші	1,8
Всього	57,3
Остаток	42,7

Все це зумовлює 176 місце України у рейтингу податкових систем (таблиця 3)

Таблиця 3.

Місце деяких країн у рейтингу податкових систем[30]

Місце у рейтингу	Країни
10 найкращих податкових систем	
1	Мальдіви
2	Сингапур
3	Гонконг
4	ОАЕ
5	Оман
6	Ірландія
7	Саудівська Аравія
8	Кувейт
9	Нова Зеландія
10	Кірібаті
10 найгірших податкових систем	
168	Панама
169	Ямайка
170	Мавританія
171	Болівія
172	Гамбія
173	Венесуела
174	ЦАР
175	Конго
176	Україна
177	Білорусь

Поки не зміниться ситуація у системі оподаткування, Україна і житиме на рівні Латиноамериканських і Африканських держав.

Для покращення розвитку підприємств розроблені основні напрями управління процесами з метою стабілізації розвитку України:

1. Впровадження заходів з питань підвищення платоспроможності населення і суттєвого збільшення обсягів внутрішнього ринку. До інструментів, що можуть бути використані з метою реалізації таких заходів, відносяться: підвищення межі прожиткового мінімуму, збільшення мінімальної заробітної плати, впровадження заходів, що мають за мету підвищення заробітної плати і досягнення раціональної частки в структурі ВВП, збільшення соціальних виплат, розширення підприємницької діяльності та ін. Це надасть можливість підприємствам збільшити обсяг реалізації продукції.

2. Проведення зваженої інвестиційної політики з метою формування раціональної структури економіки країни, реструктуризації і санації крупних приватизованих підприємств. Задля вирішення таких задач державні органи управління повинні створити необхідні умови для формування і використання інвестицій в народне господарство. Зокрема, сюди можна віднести: збільшення інвестицій за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів, створення умов для розширення інвестиційної діяльності підприємств, установ та громадян; залучення коштів з-за кордону з метою збільшення інвестиційного потенціалу країни на вигідних умовах.

3. Створення умов для відродження вітчизняного виробництва, формування достатніх обігових коштів для підприємств всіх форм власності; скорочення обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості. Задля досягнення цієї мети державні органи управління повинні скоординувати зовнішньоекономічну політику у напрямку забезпечення пріоритетного розвитку вітчизняного виробника, введення в обіг фінансових інструментів, здатних забезпечити погашення взаємозаборгованості підприємств і установ в умовах наявності зважених обмежень у грошово-кредитній сфері, скорочення рівня бартеризації економіки.

4. Забезпечити перехід від жорсткої грошово-кредитної політики до зваженої. З цією метою проводити регулювання грошової маси в обігу з урахуванням інфляції, забезпечення народного господарства грошовими коштами, необхідності проведення санації підприємств, досягнення раціональної плати за кредитні ресурси, збільшення обсягів кредитування юридичних і фізичних осіб. Для ефективного функціонування економіка забезпечуються достатнім обсягом грошової маси. Одним із методів, що практикується в Україні, є регулювання величини грошової маси.

5. Проведення кардинальних змін в системі оподаткування. Зменшення кількості (або якості) податків і зборів, їх фіскального тиску; впровадження заходів з детінізації економіки та поверненню вивезених капіталів в Україну; збільшенню притоку іноземних капіталів.

6. Розробка і реалізація заходів з метою збалансування державного бюджету. Досягнення раціональної величини і структури доходів державного бюджету забезпечення достатніх доходів місцевих бюджетів; впровадження доцільної і прозорої структури і обсягів державних видатків на всіх рівнях; забезпечення раціонального використання державних коштів для фінансування розвитку державних і комунальних підприємств.

7. Управління державним боргом з метою досягнення його раціональної величини і структури. Для цього здійснювати залучення коштів на найбільш сприятливих умовах. Використання коштів, залучених в процесі формування державного боргу повинно проводитися на найбільш доцільній і ефективній основі. Наслідком даної політики стане здешевлення кредитних ресурсів для підприємств.

8. Для забезпечення прискореного розвитку фінансового ринку і фінансової інфраструктури в Україні потребують реалізації заходи з забезпечення захисту фінансових інвестицій, перетворення фінансових інструментів, емітованих суб'єктами господарювання в ліквідні активи, розширення операцій емітентів з цінними паперами, досягнення раціональних меж розвитку фінансового ринку і фінансової інфраструктури.

9. Проведення реформи системи соціального страхування та пенсійного забезпечення з метою формування необхідних ресурсів для проведення передбачених виплат, а також збільшення фінансових інвестицій. Зменшення відрахувань єдиного соціального внеску надасть змогу збільшити величину оборотних коштів підприємств і прискорити їх розвиток.

10. Розробити та впровадити в життя заходи з метою зміцнення банківської системи країни та обсягів кредитних ресурсів, що надаються підприємствам. Для цього доцільно більш активно залучати іноземні капітали до фінансування банківської системи, проводити менш жорстку грошово-кредитну політику, зменшити податковий тиск на комерційні банки.

11. З метою послаблення доларизації економіки провести заходи зі зменшення тінізації економіки, надання гарантій вкладникам коштів в цінні папери і депозити, зменшити податкове навантаження на проведення фінансових операцій.

РОЗДІЛ 2. ПІДПРИЄМСТВО, ЙОГО ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ПОРЯДОК УТВОРЕННЯ.

У структурі національної економіки підприємство є первинною ланкою. Саме тут безпосередньо поєднуються різноманітні фактори виробництва для створення матеріальних благ та надання послуг . реалізуються особисті та колективні інтереси. Упорядкована сукупність підприємств та їх об'єднань утворює економічну систему країни[14,с.9].

У ринковій економіці підприємство самостійно планує основні напрямки та умови своєї діяльності, розпоряджається трудовими, матеріальними та фінансовими ресурсами. Воно саме вибирає ділових партнерів, вступає в договірні відносини з ними, здійснює зовнішньоекономічну діяльність. Організаційні форми управління також визначаються підприємством. Воно вільне у виборі видів господарської діяльності та реалізує останню у межах законодавства[14,с.9].

Тому законодавчий інститут підприємства або господарюючого суб'єкта є центральною частиною системи господарського права України, його правовою основою. Усі основні закони та інші нормативні акти господарського законодавства приймаються, виходячи з економічного та правового становища підприємства.

Поняття підприємство є узагальнюючим. Воно, по-перше, визначає підприємства як суб'єкти господарського права стосовно всіх форм і видів власності в Україні (організаційні форми і види підприємств). По-друге, дане поняття є загальногалузевим, тобто взагалі визначає промислові (фабрики, заводи, шахти), будівельні, транспортні, сільськогосподарські, торгові та інші підприємства.

Підприємство як соціально-економічний і правовий інститут має певну сукупність економічних, організаційних і юридичних ознак, за якими кваліфікується як господарюючий суб'єкт права. За допомогою цих

ознак уніфіковано визначається правове становище підприємств усіх форм власності і галузей народного господарства.

Господарський кодекс визначає, що підприємство є основною організаційною ланкою народного господарства України. Ця організаційна ознака кваліфікує підприємство як організаційну форму господарської («бізнесової») організації, тобто організації, в якій власники засобів виробництва і робочої сили об'єднують свої виробничі ресурси для здійснення господарської діяльності з метою одержання прибутку. Визначення основна ланка, з одного боку, відмежовує підприємство від інших організаційних форм економічної діяльності (типу домашніх господарств, індивідуальних промислів без створення підприємств, так званих тіньових структур тощо), а з іншого, – від суб'єктів господарського права, які не належать до основної ланки: об'єднань підприємств, фінансових посередницьких інститутів, органів управління економікою.

Господарський кодекс також визначає, що підприємство – це господарюючий суб'єкт. Суть визначення господарюючий суб'єкт полягає в тому, що підприємство є товаровиробником, трудовим колективом, який на професійній основі (промисел) виробляє і реалізує свій товар з метою одержання прибутку. Як господарюючий суб'єкт підприємство здійснює виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність. Термін господарюючий говорить, що підприємства належать до комерційних, спрямованих на прибуток, організацій (на відміну від неприбуткових організацій – релігійних, об'єднань громадян тощо).

Підприємство є самостійним господарюючим суб'єктом. Самостійність у прийнятті господарських рішень є однією з основних і необхідних умов діяльності підприємства як товаровиробника. Юридичний аспект даного визначення полягає в тому, що підприємство при здійсненні своєї господарської діяльності «має право власної ініціативи приймати будь-які рішення, що не суперечать законодавству України».

Нарешті, підприємство – це статутний господарюючий суб'єкт. Статут підприємства як локальний акт господарського законодавства нормативно визначає цілі і предмет діяльності окремого підприємства, відхилятися від яких без зміни статуту підприємству заборонено. Статут також визначає межі спеціальної правоздатності підприємства як юридичної особи. Це один з найважливіших правових актів підприємства, тому Господарський кодекс спеціально зазначає обов'язкові і альтернативні пункти, які включаються до статуту підприємства.

Підприємство має необхідне для господарюючого суб'єкта майно – основні і оборотні кошти, інші цінності, якими воно володіє, користується і розпоряджається на певному правовому титулі (на праві власності або повного господарського відання). Це майно юридичне відмежоване, як правило, від майна власника підприємства і закріплене за підприємством як суб'єктом права. Основні і оборотні кошти знаходяться на самостійному бухгалтерському балансі, гроші – на розрахунковому рахунку підприємства в банку.

Підприємство є самостійним суб'єктом права. З одного боку, Господарський кодекс визначає його компетенцію (права та обов'язки) як господарюючого суб'єкта, з другого – зазначає, що підприємство є юридичною особою, яка не має у своєму складі інших юридичних осіб. Цим підприємство суттєво відрізняється від об'єднань підприємств (господарських об'єднань), до складу яких входять юридичні особи.

Як господарюючий суб'єкт з правами юридичної особи підприємство починає діяти від дня його державної реєстрації.

Луць В.В. у четвертому томі Юридичної енциклопедії стверджує, що «підприємство – основна організаційна ланка в галузі економіки, самостійний господарюючий з правами юридичної особи, який здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку (доходу). Має самостійний баланс, поточний і інший

рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, а також знак для товарів і послуг»[28,с.547].

Саніахметова Н.О. у навчальному посібнику «Підприємницьке право» навела наступне визначення: «Підприємство – це самостійний господарюючий статутний об'єкт, що має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідну, і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку (доходу). Діяльність усіх підприємств, розташованих на території України, здійснюється відповідно до законодавства України та рішень Уряду України (якщо це передбачено законодавством)»[21,с.202].

Мочерний С. у другому томі Економічної енциклопедії надав таке визначення: «Підприємство – основна ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво переважної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідну і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку). Як первинна ланка народного господарства, підприємство зосереджує певну сукупність продуктивних сил (засобів праці, працівників, землі, сировини та ін.) і відносин власності (економічної, юридичної та ін.)»[15,с.737].

Стаття 191 Цивільного кодексу України стверджує, що «підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом. Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю. Права на земельну ділянку та інші об'єкти нерухомого майна, які входять до складу єдиного майнового комплексу підприємства, підлягають державній реєстрації в органах, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно. Підприємство або його частина можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів»[5].

На мій погляд, найбільш вдалим є визначення, дане у статті 62 Господарського Кодексу України: «Підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським Кодексом та іншими законами»[11,с.68].

Термін створення являє собою правове поняття господарського права. Це поняття включає врегульовані правом умови фактичного виникнення та легітимації підприємства в статусі правового господарюючого суб'єкта, суб'єкта права.

Виходячи з того, що в економіці України створюються і функціонують підприємства різних організаційно-правових форм, господарське законодавство визначає загальні і спеціальні умови їх створення. Загальні умови поширюються на всі форми підприємств. Вони визначені Господарським та Цивільним кодексом, які регулюють загальні умови створення юридичної особи, в тому числі – і підприємства. Спеціальні умови створення підприємств визначені законодавством про їх окремі види.

У випадках існування залежності від іншого підприємства, передбачених статтею 126 Господарського Кодексу, підприємство визнається дочірнім.

Для підприємств певного виду та організаційних форм законами можуть встановлюватися особливості господарювання.

Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до малих підприємств, середніх або великих підприємств.

Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації

продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень. Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень.

Усі інші підприємства визнаються середніми.

Як правове поняття створення включає визначення засновників, їх засновницької компетенції, порядку діяльності щодо створення підприємства.

Засновником є особа, що має право створити у встановленому порядку підприємство (організацію) як юридичну особу. Таким правом наділені безпосередньо власники засобів виробництва та іншого майна та уповноважені власником (власниками) органи, тобто фізичні і юридичні особи, що мають засновницьку право- і дієздатність. Отже, тут діє загальний принцип, згідно з яким, засновниками (співзасновниками) можуть бути «фізичні і юридичні особи, крім випадків, передбачених законодавчими актами України».

Уповноважені органи, які можуть бути засновниками підприємств, визначає власник. Щодо підприємств загальнодержавної власності – це підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади, інші центральні відомства. Вони приймають рішення про створення підприємств державної власності, затверджують статути і контролюють їх дотримання, укладають та розривають контракти з керівниками підприємств, контролюють ефективність використання закріпленого за підприємствами майна, його збереження. Це загальне правило. В окремих випадках (наприклад, щодо підприємств будівельного комплексу) зазначені функції і повноваження Кабінет Міністрів України делегує господарським об'єднанням: коропораціям, концернам тощо. Щодо підприємств комунальної власності уповноваженими органами з засновницькими

правами є виконкоми обласних і міських Рад, місцеві державні адміністрації та уповноважені ними органи.

Засновники реалізують засновницькі права шляхом обрання організаційної форми підприємства; визначення цілей і предмета його діяльності; прийняття рішення про його створення; затвердження в установленому порядку статуту; передачі безоплатно на баланс підприємства основних фондів та обігових коштів; формування органів управління, визначення у статуті меж їх повноважень тощо.

Створення підприємства в юридичному розумінні являє собою затвердження та одержання передбачених законом документів: рішення власника (власників) або уповноваженого органу про створення підприємства, статуту (якщо цього вимагає організаційна форма), посвідчення про державну реєстрацію. При необхідності для новостворюваного підприємства земельної ділянки сюди входять також документи на землекористування (землеволодіння), визначені земельним законодавством України.

РОЗДІЛ 3. КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЮ ФОРМОЮ

Законодавство України про підприємства оперує такими поняттями, як організаційні форми і види підприємств. Кожне з них вживається для класифікації підприємств за певними ознаками.

Організаційна (організаційно-правова) форма передбачає класифікацію підприємств залежно від трьох форм власності та від способів розмежування в підприємствах окремих форм власності і управління майном. Юридичне значення цього полягає в урахуванні в законодавстві особливостей правового становища підприємств окремих видів.

Загалом організаційна форма і вид визначають суб'єкта, який має право присвоювати результати діяльності підприємства. З точки зору організаційної форми підприємства визначаються як державні, колективні, приватні та підприємства двох і більше форм власності (змішані).

Державне підприємство являє собою організаційно-правову форму підприємства, заснованого на державній власності. Визначення державне вказує, що дане підприємство має особливості правового становища порівняно з недержавними підприємствами. Ці особливості обумовлені способом відмежування функцій власника від функцій управління майном в державному підприємстві. Саме державне підприємство як майновий комплекс є об'єктом права державної власності. Підприємству як суб'єкту права це майно належить на праві повного господарського відання. Дане право вужче, ніж право власності. Обсяг його залежить від цільового призначення відповідного майна. Державне підприємство володіє, користується і розпоряджається цим майном, «вчиняючи щодо нього будь-які дії, що не суперечать закону та цілям діяльності підприємства», тобто його статуту. Оскільки державне підприємство є суб'єктом права повного господарського відання майном, а не суб'єктом права власності, щодо державних підприємств діє спеціальна категорія — правовий режим майна

державних підприємств. Вона означає, що державні підприємства керуються спеціальними правилами заснування, утворення їх майна при заснуванні, визначення цілей і предмета діяльності (статути затверджують і контролюють уповноважені органи), управління майном, розподілу прибутку тощо.

Державні підприємства як суб'єкти однієї форми власності (організаційної форми) поділяються на види:

державні підприємства, засновані на загальнодержавній власності;

державні підприємства, засновані на республіканській (Автономної Республіки Крим) власності;

державні комунальні підприємства, засновані на власності адміністративно-територіальних одиниць.

Усі ці підприємства – державні юридичні особи(ст.ст. 324,326 ЦК).

Колективне підприємство (точніше його можна було б назвати «підприємство колективної власності») – це організаційно-правова форма підприємства, заснованого на одному або кількох видах колективної власності(ст.327 ЦК).

Визначення колективне означає, що підприємство належить колективу співвласників (засновників, учасників), які діють як один суб'єкт права колективної власності. Право-суб'єктність власника (у даному разі колективу або групи власників, організованих у колективне підприємство з правами юридичної особи) реалізується через юридичну особу – підприємство, яке володіє, користується і розпоряджається майном відповідно до свого статуту. Це вид недержавної юридичної особи.

Право колективної власності у колективному підприємстві безпосередньо здійснюють його органи управління – вищий орган управління (загальні збори або конференція) і управління. Отже, колективне підприємство, поки воно діє, – це об'єкт права власності відповідної юридичної особи. Його засновники і учасники є власниками часток (паїв, акцій, вкладів) у майні підприємства.

Видів колективних підприємств стільки ж, скільки суб'єктів права колективної власності:

колективні підприємства (наприклад, підприємство, приватизоване трудовим колективом державного підприємства і не перетворене в інший вид;

колективне сільськогосподарське підприємство;

акціонерне або інше статутне господарське товариство;

виробничий кооператив;

підприємство громадської організації;

підприємство релігійної організації;

підприємство, створене господарським об'єднанням.

Специфічним видом колективного підприємства є також орендне підприємство.

Приватне підприємство – це організаційно-правова форма підприємства, заснованого на приватній власності однієї і більше фізичних осіб(ст. 327 ЦК).

Визначення приватне, крім форми власності, виражає головну особливість правового становища підприємства цієї організаційної форми. Згідно із законодавством України власник у даному випадку водночас є і підприємцем, тобто власність і управління майном у приватному підприємстві не розмежовуються.

Відповідно до суб'єктів права приватної власності, визначених Господарським кодексом України, можна назвати три види приватних підприємств:

індивідуальне приватне підприємство, засноване на приватній власності і праці однієї фізичної особи (підприємство однієї особи);

сімейне приватне підприємство, засноване на приватній власності та праці громадян, що проживають спільно як члени однієї сім'ї (наприклад, сімейним підприємством може бути селянське [фермерське] господарство);

приватне підприємство з правом найму робочої сили засноване на приватній власності окремого громадянина України, який використовує найману працю.

Якщо приватне підприємство має не одного, а кількох власників (наприклад, сімейне), його майно є спільною сумісною власністю. Інша, тобто часткова спільна власність, повинна бути встановлена письмовою угодою власників майна.

Спільне підприємство – це організаційна форма підприємства, заснованого за законодавством України на базі об'єднання майна різних форм власності (так звана змішана форма власності). Спільні підприємства, як правило, мають форму господарських товариств, тобто є суб'єктами права колективної власності(ст. 355 ЦК).

Засновниками спільних підприємств можуть бути юридичні особи і громадяни України, інших держав. Залежно від цього є два види спільних підприємств:

- звичайні (національні) спільні підприємства;
- спільні підприємства з іноземними інвестиціями.

Спільне підприємство з іноземними інвестиціями – це підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене за законами України, якщо в його статутному фонді протягом календарного року є кваліфікаційна іноземна інвестиція (тобто іноземна інвестиція, що становить не менше 20 відсотків статутного капіталу і при цьому не може бути менше суми, еквівалентної залежно від виду інвестиції 50 тисячам доларів США, 100 тисячам, 500 тисячам чи 1 млн. доларів США).

Іноземне підприємство – це організаційно-правова форма підприємства з місцезнаходженням в Україні, створеного як суб'єкт права згідно із законодавством іноземної держави, майно якого повністю є у власності іноземних громадян, юридичних осіб або держави.

Визначення іноземне (іноземна власність) означає, що підприємство підпорядковується різним юрисдикціям. Порядок створення

і внутрішньої діяльності іноземного підприємства регулюється законодавством країни, якій воно належить. Законодавство України не регулює цих відносин. Разом з тим умови реєстрації та діяльності іноземного підприємства в Україні регулюються українським законодавством, тобто на іноземні підприємства загалом поширюється національний правовий режим господарської діяльності.

Залежно від організаційно-правової форми в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні[11,с.60].

Особливості правового статусу унітарних і корпоративних підприємств встановлюються Господарським Кодексом, іншими законодавчими актами.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління (ст. 78 ГК) [15,с.181].

Державне унітарне підприємство утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління (ст. 73 ГК).

Державні унітарні підприємства можуть діяти як державні комерційні підприємства або казенні підприємства.

Відповідно до ст. 74 ГК державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту на принципах підприємництва, зазначених у ст. 44 ГК, і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з Господарським кодексом та іншими законами, прийнятими відповідно до кодексу.

Казенні підприємства створюються у галузях народного господарства, в яких:

- 1) законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам;
- 2) основним (понад 50 %) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава;
- 3) за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів;
- 4) переважаючим (понад 50 %) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним;
- 5) приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.

Казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється. Реорганізація і ліквідація казенного підприємства проводяться відповідно до вимог Господарського кодексу за рішенням органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства.

Підприємством об'єднання громадян, релігійної організації є унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань.

Право власності об'єднань громадян реалізують їх вищі статутні органи управління в порядку, передбаченому законом та статутними документами. Право власності релігійних організацій реалізується їх органами управління.

Засновником підприємства об'єднання громадян є відповідне об'єднання громадян, що має статус юридичної особи, а також об'єднання (спілка) громадських організацій у разі, якщо його статутом передбачено право заснування підприємств. Політичним партіям та юридичним особам, що ними створюються, забороняється засновувати підприємства, за винятком засобів масової інформації, підприємств, що здійснюють продаж суспільно-політичної літератури, інших пропагандистсько-агітаційних матеріалів, виробів з власною символікою, проведення виставок, лекцій, фестивалів та інших суспільно-політичних заходів.

Релігійні організації мають право засновувати видавничі, поліграфічні, виробничі, реставраційно-будівельні, сільськогосподарські та інші підприємства, необхідні для забезпечення діяльності цих організацій.

Підприємство об'єднання громадян, релігійної організації діє на основі статуту і є юридичною особою, здійснюючи свою діяльність на праві оперативного управління або господарського відання відповідно до вимог Господарського Кодексу.

Приватним унітарним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного громадянина, іноземця, особи без громадянства та його праці чи з використанням найманої праці.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі

господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Кооперативи як добровільні об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях (виробничі, споживчі, житлові тощо).

З метою здійснення господарської діяльності на засадах підприємництва громадяни можуть утворювати виробничі кооперативи (кооперативні підприємства).

Виробничим кооперативом визнається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

Виробничі кооперативи можуть здійснювати виробничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку, сервісну і будь-яку іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законом. Найменування виробничого кооперативу повинно містити слова "виробничий кооператив" або "кооперативне підприємство".

До господарських товариств належать:

- товариство з обмеженою відповідальністю;
- товариство з додатковою відповідальністю;
- повне товариство;
- акціонерне товариство.

Зазначимо, що відповідно до ст. 79 ГК господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених Господарським кодексом України, господарське товариство може діяти у складі одного учасника[3].

Засновниками і учасниками товариства можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин, зазначені у ст. 2 ГК, а також громадяни, які не є суб'єктами господарювання. Обмеження щодо заснування та участі в господарських товариствах суб'єктів господарювання або інших осіб встановлюються Господарським кодексом, іншими законами. Господарські товариства є юридичними особами, а суб'єкти господарювання — юридичні особи, які стали засновниками або учасниками господарського товариства, зберігають статус юридичної особи. Господарські товариства можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, якщо інше не передбачено законом [11, с. 64].

Установчим документом повного товариства і командитного товариства є засновницький договір. Установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю є статут (ст. 82 ГК) [3].

Установчі документи господарського товариства повинні містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, склад і компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, з яких необхідна одностайність або кваліфікована більшість голосів, інші відомості, передбачені ст. 57 ГК.

Принциповим моментом є права і обов'язки учасників господарського товариства.

Учасники господарського товариства мають право (ст. 88 ГК):

а) брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених Господарським кодексом та іншими законами;

б) брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди);

в) одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язане надати йому для ознайомлення річні

баланси, звіти про фін-во-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства тощо;

г) вийти в передбаченому установчими документами порядку зі складу товариства[11,с.65].

Учасники господарського товариства зобов'язані:

а) дотримуватися вимог установчих документів товариства, виконувати рішення його органів управління;

б) вносити вклади (оплачувати акції) у розмірі, порядку та коштами (засобами), що передбачені установчими документами, відповідно до ГК та Закону «Про господарські товариства»;

в) нести інші обов'язки, передбачені ГК, іншими законами та установчими документами товариства.

Тепер докладніше зупинимося на видах господарських товариств.

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій[11,с.68].

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному

установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Приватним корпоративним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності двох або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці.

Також варто зазначити, що у Цивільному кодексі класифікація підприємств за організаційно-правовою формою така:

- а) господарські товариства;
- б) установи;
- в) об'єднання громадян;
- г) об'єднання підприємств тощо [27, с. 125].

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ КАЗЕННОГО ПІДПРИЄМСТВА

Згідно зі ст.76 ГК казенні підприємства створюються у галузях народного господарства, в яких:

- законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам;
- основним (понад п'ятдесят відсотків) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава;
- за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів;
- переважаючим (понад п'ятдесят відсотків) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним;
- приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.

Казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється. Реорганізація і ліквідація казенного підприємства проводяться відповідно до вимог Господарського кодексу за рішенням органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства.

Майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління в обсязі, зазначеному в статуті підприємства.

Казенне підприємство є юридичною особою, має відповідні рахунки в установах державного банку, печатку із своїм найменуванням.

Орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, затверджує статут підприємства, призначає його керівника, дає дозвіл на здійснення казенним підприємством господарської діяльності, визначає види

продукції (робіт, послуг), на виробництво та реалізацію якої поширюється зазначений дозвіл.

Найменування казенного підприємства повинно містити слова “казенне підприємство”.

Отже, правовий статус казенного підприємства має значну специфіку. Особливістю казенного підприємства є те, що його створення і припинення здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України. При цьому в законі містяться вимоги до змісту рішення про створення казенного підприємства. Перетворення державних підприємств у казенні урегульовано постановою Кабінету Міністрів України “Про перетворення державних підприємств у казенні” від 30.06.1998 р. №987.

Статус юридичної особи, яким володіє казенне підприємство, дає йому можливість самостійно брати участь у господарському обігу від свого імені, нести самостійну майнову відповідальність, мати поточні та інші рахунки в банку і печатку. Установчим документом казенного підприємства є статут. Типовий статут казенного підприємства затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.1998 р. № 914. Казенне підприємство здійснює оплату праці, виходячи з особливостей управління казенним підприємством, відповідно до умов і в межах фонду оплати праці, затверджених органом управління з урахуванням умов, передбачених галузевою угодою. Підприємство здійснює бухгалтерський, оперативний облік і веде бухгалтерську і статистичну звітність відповідно до законодавства України, а також обов'язкову звітність за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України.

Поточне (оперативне) управління підприємством здійснює його керівник. Наказом Міністерства промислової політики України від 12.10.1998 р. № 371 затверджена форма контракту з керівником казенного підприємства.

Постановою Кабінету Міністрів України “Про деякі питання управління казенним підприємством” від 22.07.1998 р. № 1129 затверджено кілька положень, зокрема, Положення про складання плану розвитку

казенного підприємства і Положення про складання фінансового плану казенного підприємства.

Згідно статті 77 Господарського кодексу України особливостями господарської діяльності казенних підприємств є такі:

казенне підприємство здійснює господарську діяльність відповідно до виробничих завдань органу, до сфери управління якого воно входить;

казенне підприємство самостійно організовує виробництво продукції (робіт, послуг) і реалізує її за цінами (тарифами), що визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено законом;

орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна, і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень.

казенне підприємство не має права відчужувати або іншим способом розпоряджатися закріпленим за ним майном, що належить до основних фондів, без попередньої згоди органу, до сфери управління якого воно входить.

джерелами формування майна казенного підприємства є: державне майно, передане підприємству відповідно до рішення про його створення; кошти та інше майно, одержані від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємства; цільові кошти, виділені з Державного бюджету України; кредити банків; частина доходів підприємства, одержаних ним за результатами господарської діяльності, передбачена статутом; інші джерела, не заборонені законом.

казенне підприємство одержує кредити для виконання статутних завдань під гарантію органу, до сфери управління якого входить підприємство.

казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності зазначених коштів держава, в особі органу, до сфери управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства.

Корядок розподілу та використання прибутку казенного підприємства визначається його статутом відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Інші особливості господарської та соціальної діяльності казенних підприємств визначаються Господарським кодексом, законом про державні підприємства та іншими законодавчими актами.

Отже, напрям господарської діяльності казенного підприємства визначає орган державного управління. Підприємство не вільне при виборі сфери своєї діяльності. Адже держава створює казенне підприємство спеціально для виробництва визначеної продукції або надання певних послуг. Виробнича програма казенного підприємства складається відповідно до завдань органу, до сфери управління якого воно входить. Завдання доводяться у формі планових актів, які підприємство зобов'язано виконати.

Керівник казенного підприємства організує у відповідності з доведеним завданням виробництво продукції або надання послуг. При цьому забезпечення матеріально-технічними ресурсами може здійснюватись централізовано або децентралізовано. Ціни на продукцію казенного підприємства може встановлювати як Кабінет Міністрів України, так і підприємство самостійно. Ціна повинна враховувати витрати на виробництво одиниці продукції (на надання послуг). У разі якщо Кабінет Міністрів України встановлює ціну нижчу за собівартість, він компенсує різницю між ціною та собівартістю.

Майно казенного підприємства має специфічний правовий режим. Як уже зазначалося, це майно може використовуватись для виробництва продукції, яка відповідно до статті 178 Цивільного кодексу України вилучена

з цивільного обігу або обмежена в обігу. Частина майна казенного підприємства не може бути відчужена іншим, крім казенних підприємств, суб'єктам господарювання, воно може бути лише списано та утилізовано. Інше майно може використовуватись як державними суб'єктами господарювання, так і суб'єктами, що не належать до державної власності.

Операції по розпорядженню основними фондами, закріпленими за казенними підприємствами, може здійснювати як державний орган, що управляє казенним підприємством (міністерство, відомство України), так і саме підприємство з дозволу цього органу. Цей же орган аналізує ефективність використання державного майна, закріпленого за казенним підприємством, і має право вилучити майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, передати його іншим суб'єктам, що належать до сфери управління цього органу.

Частина 5 коментованої статті перелічує джерела формування майна казенного підприємства, з яких особливо виділяються цільові кошти, що надаються з Державного бюджету України. Наявність цього джерела підкреслює важливість для держави казенних підприємств.

Однією з особливостей, що відрізняє казенне підприємство від інших суб'єктів господарської діяльності, є те, що воно отримує кредити для виконання статутних завдань під гарантію органу, до сфери управління якого входить. Така гарантія, проте, може бути дана не під будь-яку господарську операцію, а лише під ту, що виконується на замовлення державного органу. Обумовлюється це тим, що деякі казенні підприємства, як зазначалось вище, можуть виконувати, крім державних замовлень та завдань, і звичайні господарські договори, тобто діяти як підприємці. І звичайно, видавати гарантії під таку діяльність держава не може. Державний орган може видати гарантію лише у разі, якщо для цього у нього є право і кошти, заплановані у державному бюджеті на ці цілі.

Визнанням важливості для держави казенних підприємств є норма, закріплена у частині 7 цієї статті, яка встановлює субсидіарну

відповідальність органу, уповноваженого управляти таким підприємством. Зазначені вище особливості гарантій державного органу у випадку із субсидіарною відповідальністю також актуальні. Казенне підприємство є різновидом державного підприємства, і на нього у повному обсязі поширюються описані у коментарі до статті 75 цього Кодексу правила розподілу прибутку з урахуванням особливостей, передбачених у статуті.

Розподіл і використання прибутку підприємства є однією з найважливіших функцій, яка впливає на формування фондів підприємства, матеріальне стимулювання його робітників. Разом з іншими положеннями цей порядок повинен відображатися у статуті підприємства. Останній має довгостроковий характер і повинен забезпечувати оптимальне співвідношення інтересів держави і трудового колективу. Органи, уповноважені на управління казенними підприємствами, при закріпленні у статуті підприємства питань розподілу і використання прибутку повинні керуватися нормативними актами Кабінету Міністрів України відносно цього.

Окрім перелічених у коментованій статті особливостей господарської діяльності казенних підприємств, існують норми цього Кодексу, інших законодавчих актів, обов'язкові для виконання як органами управління, так і підприємствами.

РОЗДІД 5. ВИБІР ВИДУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЮ ФОРМОЮ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.

В Україні нині діють в основному акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. І це не дивно, адже власники таких підприємств ризикують лише своїм внеском до статутного фонду і в разі банкрутства компанії не зобов'язані погашати заборгованість перед кредиторами особистим майном.

За даними Державного Комітету статистики України, частка зайнятих в акціонерних товариствах становить 31% (у Публічного АТ - 24 %, Приватного АТ— 7 %), а у товариствах з обмеженою відповідальністю — 2,4 % від загальної кількості зайнятих у народному господарстві.

Підприємства в Україні мають право об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству. В нашій країні існують такі об'єднання підприємств та окремих підприємців, як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, холдингові компанії.

Якоїсь однозначно найкращої або однозначно найгіршої форми підприємства - не існує. З погляду ведення господарської діяльності, режимів оподаткування будь-які форми підприємств по законодавству України - абсолютно рівноправні (якщо не враховувати деякі специфічні види діяльності - ломбардні операції, комерційна діяльність із цінними паперами, банківська діяльність і т.п.- для яких законодавством обмежене коло форм юридичних осіб, які можуть здійснювати відповідну діяльність)[8].

Суть різниці між формами підприємств - винятково "внутрішня": порядок керування, взаємини й відповідальність засновників, статутний фонд і т.п.

В Україні в абсолютній більшості випадків вибір здійснюється тільки між двома організаційно-правовими формами: приватне підприємство (ПП) або Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ).

Іноді виникає питання про створення Публічного чи Приватного акціонерного товариства.

Критеріями вибору між Приватним підприємством і Товариством з обмеженою відповідальністю стають в основному наступні фактори:

1. Простота й вартість створення (ПП - простіше й дешевше, немає ніяких вимог до статутного фонду, для ТОВ законодавством передбачений мінімальний розмір статутного фонду в розміні 100 мінімальних зарплат, а також обов'язковий внесок у статутний фонд до моменту реєстрації ТОВ).

2. "Солідність" абрєвіатури Товариства з обмеженою відповідальністю (для деяких людей (у тому числі - Ваших майбутніх клієнтів), абрєвіатура "ТОВ" - виглядає більш солідно й викликає більше довіри, дозволяючи вигравати тендери й держзамовлення, чим абрєвіатура Приватного підприємства (ПП))[8].

При створенні підприємств із іноземним капіталом в основному (у нашій практиці) таке підприємство створюється у формі Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ).

Дана форма підприємства (будучи щодо врегульованої законодавством України) дозволяє вирішувати всі типові завдання іноземного засновника (здійснення господарської діяльності на території України через підконтрольне підприємство або за участю партнерів з України, можливість одержання й репатріації прибутку, відсутність відповідальності іноземного засновника по боргах створеного підприємства й т.п.) і при цьому не передбачає "непотрібних додаткових формальностей" якось випуск акцій в акціонерном суспільстві[8].

Відзначимо, що законодавство України про режим іноземного інвестування передбачає ті або інші правила (захист інвестицій і т.п.) незалежно від форми підприємства, у яке була внесена інвестиція, у тому числі ці правила застосовні для Товариства з обмеженою відповідальністю.

Крім того, відзначимо, що на сьогоднішній день законодавство України більше не передбачає такі форми підприємств як "Спільне

підприємство", "Дочірнє підприємство", "Підприємство з іноземним капіталом" і т.п, однак дозволяє створити ТОВ з 100% іноземним капіталом, що належить одній іноземній юридичній особі (єдиному засновникові)[8].

Для фізичних осіб - засновників, що не є громадянами України, потрібно також попереднє одержання українського індивідуального податкового номера, а вже після його одержання можлива реєстрація підприємства й відкриття банківського рахунку.

Вибір форми акціонерного товариства може бути викликаний наступними міркуваннями: ще більша "солідність" організаційно-правової форми, простота (у порівнянні з ТОВ) передачі, у майбутньому, прав на підприємство (акцій). (У ТОВ частка в статутному фонді передається по згоді інших учасників, - шляхом внесення змін у статутні документи. В акціонерному товаристві цього не потрібно, а передача прав на підприємство відбувається шляхом відчуження акцій)[8].

При виборі організаційно-правової форми, іноді ставиться питання про можливість реєстрації Публічного акціонерного товариства (ПАТ). Відразу відзначимо, що строк створення Публічного акціонерного товариства - мінімум 7-8 місяців. Прискорення - неможливо (закон передбачає 6-місячний строк передплати на акції після публікації в пресі інформації про намір створити ПАТ). Найважливішою рисою Публічного акціонерного товариства є можливість продажу акцій на фондовій біржі.

В усіх (із зазначених вище) формах підприємств в Україні засновники (учасники, акціонери) не несуть відповідальності по зобов'язаннях підприємства.

Величезний вплив на вибір форми підприємства має податкова політика держави. Засновники нових та власники діючих підприємств обирають спрощену систему оподаткування, яка вимагає подрібнення великих підприємств на маленькі для того, щоб вписатися у параметри, визначені Податковим кодексом України. Зокрема, юридичні особи, які обрали спрощену систему оподаткування, належать до четвертої групи

платників єдиного податку (п. 291.4 ст. 291 Податкового кодексу). Право бути платником єдиного податку може мати юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, яка протягом календарного року відповідає сукупності таких критеріїв - середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб та обсяг доходу не перевищує 5 млн. грн. Порядок визначення доходів та їх склад наведено у ст. 292 Податкового кодексу (ставки єдиного податку для юридичних осіб встановлено у такому розмірі: 3% доходу — у разі сплати податку на додану вартість згідно з Податковим кодексом і 5% доходу — у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку).

ВИСНОВКИ

Домінуюче місце серед суб'єктів господарського права належить такому суб'єктові, як підприємство. Це зумовлено особливими економічними і соціальними функціями підприємства в економічній системі, а саме функціями товаровиробника, який задовольняє суспільні потреби у продукції, роботах, послугах.

Отже, підприємство — це організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності. Підприємство діє на основі статуту. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Ключовою ознакою підприємства є форма власності, на основі якої функціонує підприємство.

З точки зору організаційної форми підприємства визначаються як державні, колективні, приватні та підприємства двох і більше форм власності (змішані). Також за організаційно-правовою формою підприємства є унітарні та корпоративні підприємства.

Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Підприємства, метою яких є максимізація доходів, називаються комерційними. Підприємства, мета існування яких відрізняється від мети

максимізації прибутку, є некомерційними. До такого типу підприємств можуть належати підприємства, створені з метою забезпечення зайнятості, виконання певних суспільних (громадських) робіт, надання соціальних послуг населенню тощо, а також підприємства, котрі створюються громадськими організаціями, різними фондами[14,с.18].

Величезна кількість нормативних актів, які регулюють діяльність підприємств та чимала кількість перевіряючих органів, які слідкують за дотриманням цих нормативних актів унеможливають ефективний розвиток підприємств та є благодатним ґрунтом для корупції. Така ситуація ставить Україну на останні місця у рейтингах боротьби з корупцією, легкістю ведення бізнесу та сплати податків.

У ст.77 ГК визначені особливості господарської діяльності казенних підприємств.

Казенне підприємство здійснює господарську діяльність відповідно до виробничих завдань органу, до сфери управління якого воно входить.

Казенне підприємство самостійне організує виробництво продукції (робіт, послуг) і реалізує її за цінами (тарифами), що визначаються в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено законом.

Орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна, і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень.

Казенне підприємство не має права відчужувати або іншим способом розпоряджатися закріпленим за ним майном, що належить до основних фондів, без попередньої згоди органу, у сферу управління якого воно входить.

Джерелами формування майна казенного підприємства є:

- державне майно, передане підприємству відповідно до рішення про його створення;
- кошти та інше майно, одержані від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємства;
- цільові кошти, виділені з Державного бюджету України;
- кредити банків;
- частина доходів підприємства, одержаних ним за результатами господарської діяльності, передбачена статутом;
- інші джерела, не заборонені законом.

Казенне підприємство одержує кредити для виконання статутних завдань під гарантію органу, до сфери управління якого входить підприємство.

Казенне підприємство відповідає за своїми обов'язками лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності зазначених коштів держава, в особі органу, до сфери управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства.

Порядок розподілу та використання прибутку казенного підприємства визначається його статутом відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Інші особливості господарської та соціальної діяльності казенних підприємств визначаються Господарським кодексом, законом про державні підприємства та іншими законодавчими актами.

В Україні продовжується розвиток рентоорієнтованої економіки, а це дорога до банкрутства як суб'єктів підприємництва, так і, зрештою, і держави.

Для зміни ситуації потрібно:

- ✚ зменшити кількість законодавчих актів і нормативів, які регулюють діяльність підприємств;
- ✚ зменшити кількість податків та спростити їх адміністрування;

- ✚ забезпечити стабільність податкового законодавства та його незмінність протягом тривалого періоду;
- ✚ зменшити кількість контролюючих органів та звужити їх повноваження;
- ✚ покращити інвестиційний клімат;
- ✚ забезпечити доступ підприємств до дешевих кредитних ресурсів;
- ✚ запровадити жорстке законодавство проти рейдерів;
- ✚ вдосконалити законодавство щодо покарання за корупцію та хабарництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. - Київ: Право. 1999. // [www. sta. gov.ua](http://www.sta.gov.ua).
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 №2456-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 50-51
3. Господарський Кодекс України від 16.01.2003р // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
4. Податковий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 27 лютого 2012 року (офіційний текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 616с. – (Кодекси України)
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. // [www. sta. gov.ua](http://www.sta.gov.ua).
6. Закон України від 15 травня 2003р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» // [www. sta. gov.ua](http://www.sta.gov.ua).
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік » // <http://zakon2.rada.gov.ua/>
8. Вибір виду (організаційно-правової форми) підприємства // <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/biznes/reg/002.php>
9. Винар Л. Окремі аспекти адаптації правового статусу юридичних осіб, заснованих державою, до стандартів Європейського Союзу / Винар Л. // Проблема державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XI регіональної науково-практичної конференції (3-4 лютого 2005р.) – Львів, 2005. – С.213-215.
- 10.Винар Л. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою/ Винар Л. // Підприємництво, господарство, право. – 2005. - №8. – С.6-10.
- 11.Возьний В.І., Труфанова Л.М., Фрончко В.В. Господарське право. Практикум: Навчальний посібник./ Труфанова Л.М.– Тернопіль:ТНЕУ, 2009. – 316с.

- 12.Галіахметов І. Концептуальні положення про підприємство в умовах розвитку цивільного права / Галіахметов І. // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 9. - С. 32-36
- 13.Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар// О.І.Харитонова, Є.О.Харитонов, В.М.Коссак та ін. / ред. О.І. Харитонова – Х.: Одіссей, 2007 – 832 с
- 14.Економіка підприємства: Навчальний посібник/ А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та інші; За редакцією А.В. Шегди. – 2-ге видання, стер. – К.: Знання-Прес, 2002. – 335с.
- 15.Економічна енциклопедія. У трьох томах. Т.2. Відповідальний редактор С.В.Мочерний. – Київ: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848с.
- 16.Красовська А. Державна реєстрація як умова реєстрація права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство, право. – 2002. - №7.
- 17.Котова І. Проблеми запровадження реєстрації прав власності на підприємство як об'єкт нерухомості/ Котова І. // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 3. - С. 31-33.
- 18.Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія./ Кучеренко І.М. – К.: Аста, 2004. – 328с.
- 19.Медведева Л., Гончарова Н. Зміни в законодавстві щодо організаційно-правових форм юридичних осіб / Медведева Л. // Право України. – 2004. - №4. – С.125-130.
- 20.Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залого З. Державне регулювання економіки/ За ред. доктора економічних наук, професора, академіка Академії Наук вищої школи України І. Михасюка. – Львівський національний університет ім. І.Франка. Підручник. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Атака, Ельга-Н, 2006. – 592с.
- 21.Саніахметова Н.О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність.

- Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама: Навчальний посібник. 3-тє видання, перероблене і доповнене. / Саніахметова Н.О. – К.: А.С.К., 2005. – 912с.
22. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Переклад з російської / Скакун О.Ф. – Харків: Консум, 2001. – 656с.
23. Соловьева Л. Что хорошо в унитарном предприятии / Соловьева Л. // Юридическая практика. – 2006. - №1-2 (10.01.2006). – С.15.
24. Спрощена система оподаткування для юридичних осіб// <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/22>
25. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навчальний посібник. / Терещенко О.О. – К.: КНЕУ, 2003. – 554с.
26. Фінанси підприємств: Підручник/ кер.авт.кол. і наук.ред. А.М. Поддерогін – 4-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2002. – 571с.
27. Цивільне право України: Підручник / Є.О.Харитонов, Н.О.Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 776с.
28. Юридична енциклопедія: В 6 томах. Том 4: Н-П / Редколегія : Ю.С.Шемчушенко (голова редколегії) та інші. – К.: Українська енциклопедія, 2002 – 720с.:іл.
29. Ясинчук Л. А ми передумали. Запланованого у Податковому кодексі зниження податків не буде./ Ясинчук Л.// «Експрес», 26 грудня 2013 року – 2 січня 2014 року. – С.9.
30. www.doingbusiness.org